

Валентина Павлівна Корж,

доктор юридичних наук, професор,

почесний працівник Прокуратури України,

професор кафедри кримінального процесу, криміналістики та

експертології факультету № 6 Харківського національного університету

внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ СЛІДЧИМ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВБИВСТВ «НА ЗАМОВЛЕННЯ» ПРИ ОГЛЯДІ МІСЦЯ ПОДІЇ

Розкриття та розслідування вбивств на «замовлення» - актуальна проблема для науки і практики криміналістики. Варто зазначити, що вбивства «на замовлення» характеризуються підвищеною соціальною небезпекою, наявною тенденцією до зростання та низьким рівнем розкриття. За даними правової статистики Генеральної прокуратури України за останні п'ять років було розкрито тільки 16 вбивств «на замовлення». Значна більшість цих злочинів нерозкрита, тобто організатори вбивства, посередники, виконавці органами розслідування не були встановлені. Процесуальні та криміналістичні аспекти розслідування умисних вбивств на «замовлення» були предметом наукового дослідження в працях В.П.Бахіна, О.І.Бородуліна, І.В.Борисенка, В.І. Боярова, О.В. Булаєвої, О.Ю. Булулукова, С.Ф. Здоровка, Ю.Б. Комаринської, М.В. Костенка, О.С. Сачинчина, М.О Селіванова, В. Л. Синчука та інших.

Огляд місця вбивства є основною невідкладною слідчою дією. Відповідно до ч.1 ст.237 КПК огляд проводить слідчий, прокурор. Місцем вбивства на «замовлення» може бути: приміщення, місцевість, будівля та інше місце, де було виявлено труп. При розслідуванні вбивств на «замовлення» виникають ситуації в умовах яких слідчому необхідно проводити декілька оглядів: 1) огляд місця події; 2) огляд місця засади виконавця; 3) огляд місця знищення виконавцем знаряддя вбивства; 4) огляд транспортного засобу, використаного виконавцем вбивства. У юридичній літературі правильно зазначено, що метою огляду місця події є виявлення слідів злочину, встановлення події та висунення версій щодо події злочину, її учасників, отримання даних про осіб, які могли бути очевидцями вбивства. Слід зазначити, що вирішенню основних завдань огляду місця вбивства на «замовлення» сприятимуть знання слідчим основних елементів криміналістичної характеристики вбивств «на замовлення».

У межах досліджуваного питання науковцями було запропоновано різні підходи до визначення криміналістичної характеристики злочину та її основних елементів. Так, О. В. Булаєва правильно визначає специфіку криміналістичної характеристики вбивств «на замовлення». Вона пропонує наступні її елементи: характеристику мотивів і цілей суб'єктів злочину (організатора, виконавця, посередника); характеристику способу вчинення злочину, знаряддя і слідів злочину; механізм вчинення злочину; характеристику

особи потерпілого й особливості взаємозв'язку його із злочинцем; характеристику особи суб'єкта злочину: організатора, виконавця, посередника, особливості характеру взаємозв'язку співучасників; обстановка вчинення злочину (місце, час, інші обставини) [1, с.11].

Науковий аналіз юридичної літератури, слідчої та судової практики дозволяє зробити висновок про те, що до основних елементів криміналістичної характеристики вбивств на «замовлення» необхідно відносити: 1) дані про організаційні та підготовчі дії організатора («замовника») вбивства; 2) особливості особи виконавця злочину; 3) дані про особу жертви; 4) характеристику типових способів вбивств на «замовлення»; 5) дані про обстановку вчинення злочину; 6) характеристику типових слідів злочину.

Суттєве значення для розслідування вбивств на «замовлення» мають криміналістичні знання слідчого про підготовчі дії «замовника» вбивства. Підготовка «замовника», тобто його поведінка в умовах до кримінальної ситуації, включає низку дій, методів впливу, організаційних й інших заходів, спрямованих на досягнення мети - вбивства «замовленої» жертви.

Вивчення матеріалів слідчої, судової практики дозволяє виділити етапи підготовки «замовника»: перший етап - це пошук «замовником» виконавця вбивства особисто; другий - пошук виконавця вбивства через посередника;

третій - обговорення «замовника» із виконавцем суми винагороди в національній або іноземній валюті чи іншої винагороди; четвертий етап - обговорення «замовника» із виконавцем знаряддя, місця, часу вбивства; п'ятий етап - це розробка сценарію вбивства; шостий етап - обговорення «замовника» з виконавцем про місце, час, спосіб передачі задатку за вчинення злочину; сьомий етап - обговорення «замовника» із виконавцем про місце, час, спосіб вбивства та виконання остаточного розрахунку за вбивство; восьмий етап - обговорення «замовника» із виконавцем вбивства про способи перевірки виконання вбивства на «замовлення».

В процесі підготовки «замовник» і виконавець «кілер» визначають форми виконання вбивства на «замовлення». Це може бути: наказ «замовника», доручення, розпорядження, угода щодо винагороди матеріального характеру або - нематеріального характеру. В умовах до кримінальної ситуації виконавець («кілер») вбивства здійснює низку підготовчих дій, які дозволять виконати «замовлення» оперативно й професійно. Необхідно виділити наступні підготовчі дії виконавця вбивства на «замовлення»: 1) визначення особи жертви; 2) ознайомлення з обстановкою; 3) вибір місця засади, розробка шляхів відходів з місця злочину; 4) визначення суми винагороди, задатку або іншого виду винагороди; 5) придбання транспортних засобів для прибуття на місце злочину та відходу з нього; 6) визначення способу, знаряддя, місця, часу вбивства за згодою «замовника» або на свій розсуд; 7) підбір знаряддя злочину, придбання знаряддя, маски, бронежилета тощо; 8) підбір одягу, взуття, транспортних засобів, інших предметів, необхідних для вчинення вбивства; 9) розробка сценарію вчинення злочину за погодженням із «замовником», посередником або без них; 10) розробка плану крадіжки транспортних засобів, що можуть бути використані злочинцем; 11) придбання пристроїв відео-зйомки, відео-нагляду, звукозапису, прослуховування розмов тощо; 12) розробка плану доставки, вивезення жертви на конкретне місце або інших прийомів виманювання жертви (через знайомих, телефоном, відключенням у приміщенні світла для виходу жертви тощо); 13) вивчення способу життя майбутньої жертви, розпорядку дня, звичок, маршруту руху, наявності та кількості охорони; 14) вибір місця засади чи іншого місця для вчинення злочину; 15) розробка плану проникнення в житло жертви (місце відпочинку, службове приміщення тощо); 16) розробка плану від'їзду з місця вчинення злочину, із цього регіону, у т. ч. за кордон.

Важливе значення для розкриття і розслідування вбивства на «замовлення» мають знання слідчим таких елементів криміналістичної характеристики, як дані про типові способи, сліди знаряддя вбивств та інші. Варто зазначити, що способи вбивств на

«замовлення» характеризуються зухвалістю, винятковою цинічністю, очевидністю, демонстративністю і, як правило, заздалегідь обговорюються із «замовником» вбивства. Типові способи вбивств на «замовлення»: розстріл жертви впритул; розстріл жертви із засади з використанням автоматичної або напіваавтоматичної зброї із заглушкою та оптичним прицілом; застосування вибухових пристроїв за місцем проживання або місцем роботи жертви, при русі на автомобілі тощо; наїзд на жертву транспортним засобом, шляхом приведення транспортного засобу до технічної несправності, що призвело до ДТП та загибелі людини; введення в організм жертви отруйних речовин; застосування засобів підпалу; інсценування нещасного випадку; інсценування самогубства жертви.

Безумовно, практичне значення для розкриття розслідування вбивства на «замовлення» мають криміналістичні знання слідчого про типові способи приховування слідів вбивства. В процесі підготовки до вбивства «виконавець» заздалегідь планує способи приховування слідів вбивства на замовлення. Такими є: а) приховування трупа, коли жертва і організатор є партнерами по бізнесу або родичами (членами сім'ї); б) знищення слідів рук, ніг, інших слідів на одязі, взутті, автотранспорті, інших речах виконавця вбивства; в) знищення слідів вбивства шляхом вибуху або підпалу автотранспортних; г) інсценування виконавцем вбивства іншої кримінальної події або події некримінального характеру, засобів, що були використані при вчиненні злочину.

В залежності від способу вбивства на замовлення «виконавець» заздалегідь вибирає знаряддя чи засоби вбивства. За даними слідчої практики «виконавці» вбивства на «замовлення» використовували наступні види знарядь та засобів вбивств: гвинтівку з оптичним прицілом, автомат або пістолет із заглушкою; холодну зброю; вибухові пристрої та вибухові речовини; хімічні, радіоактивні, їдкі, отруйні речовини; фармацевтичні препарати, які викликають симптоми загострення якого-небудь соматичного захворювання (серцевий напад тощо); транспортні засоби (автомобіль, трактор та ін.); спеціально виготовлені пристосування для підпалу тощо.

Вирішенню завдань огляду місця події сприятимуть криміналістичні знання слідчим, типових слідів вбивства на «замовлення», які можуть бути виявлені на місці вчинення вбивства на «замовлення» і вказати на спосіб та особу злочинця, обставини, способи приховування слідів злочину. Вважаємо, що криміналістичне значення мають дослідження типових слідів на місці засади виконавця вбивства на «замовлення». Насамперед це: сліди паління; знаряддя вбивства, маски, бронежилети тощо; сліди взуття, ніг на ґрунті; сліди взуття, ніг на пильній поверхні підлоги, горища, сходів або в підвальному приміщенні; сліди пальців рук на склі, рамах, дверях, різних предметах, кинутих злочинцем на землю, підлогу або інших предметах обстановки, де злочинець чекав на жертву; сліди мікрооб'єктів на підлозі, землі, сходах, горищі, склі, рамі, дверях тощо; запахові сліди. Криміналістичні знання типових слідів виконавця на місці засади сприятимуть оперативному і своєчасному їх виявленню слідчим при огляді місця події. Виявлення та фіксація матеріальних слідів на місці події допоможе слідчому моделювати «слідові картину» вбивства на «замовлення», висунути версії, щодо обставин вбивства на «замовлення», особи злочинця, особи потерпілого. Так, в ситуації, коли на місці події виявлено: велику кількість вогнепальних уражень на тілі жертви, або тілесні ушкодження на тілі жертви, спричинені в результаті вибуху, або сліди контрольних пострілів у голову жертви чи в серце, або велику кількість колото-різаних ран на тілі жертви, або вогнепальну зброю та сліди її використання, або сліди вогнепальних уражень, або колото-різаних ран низу живота жертви (для перестрашування, якщо жертва була в бронежилеті), або знищення сторонніх людей, які знаходилися поряд із жертвою (охоронці, випадкові перехожі), то слідчий висуває версію про те, що мало місце вбивство на «замовлення».

Використання слідчим криміналістичного знання про основні елементи криміналістичної характеристики вбивств «на замовлення» під час огляду місця події сприятиме

встановленню особи потерпілого, часу, місця та обстановки вчинення вбивства на «замовлення», визначенню місця засади виконавця вбивства, знищення знаряддя злочину, висуненню версій щодо мотивів вбивства, його оперативному розслідуванню.

Список використаної літератури: 1. Булаева О.В. «Особенности расследования убийств, совершенных по найму». Автореф...дисс. канд.. юрид. наук. Саратов. 2009, с. 18. 2.